

1. Белобжецький Й.А. Финансово-хозяйственный контроль в управлении экономикой. – М.: Финансы. 1979. – 160 с. 2. Жерар Дюшен. До аналізу діяльності неформальної економіки в Україні // Матеріали Європейського Центру макроекономічного аналізу України, 1996. 3. Калюга Є.В. Реформування економічного контролю в Україні (теорія і практика). Автореф. докт. дисерт. 08.06.04. – Київ, КНЕУ. – 2002. 4. Коцюбальська О.М. Правовий статус Рахункової палати Верховної Ради України // Ідеологія державотворення в Україні: Історія і сучасність: Матеріали наук.-практ. конф., 22-23 листопада 1996 р. – К., 1997. – С.205-207 5. Мандибура В.О. "Тіньова" економіка України та напрями законодавчої стратегії її обмеження. К.: Парламентське видавництво, 1998. 6. Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році". – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2004. 7. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М.: Про-

гресс, 1986. 8. Присяжков В.Ф. О количественных результатах некоторых математических моделей в экономике: кривая Лаффера, устойчивость товарного рынка // Доповіді НАН України. – №10. – 1996. – С.64-73. 9. Присяжков В.Ф. Тіньова економіка і методи визначення її обсягу. // Фінанси України. – 2001. – №7. 10. Пушкіна Н.М. Державний контроль і правова відповідальність в системі фінансово-господарської діяльності // Міжнародна науково-практична конференція "Проблеми та перспективи розвитку фінансів місцевого самоврядування в Україні" (25-26 квітня 2002 р.). – Дніпропетровськ, 2002. – С.224-225. 11. Сакс Дж, Ларрен Ф. Макроекономіка / Пер. з англ. – М.: Дело. – 1996. 12. Экономическая безопасность: Производство – Финансы – Банки / Под ред. В.К. Сенчагова – М.: ЗАО Финстатинформ, 1998.

Надійшла до редколегії 13.09.05

О.О. Гаманкова, канд. екон. наук, доцент

СТРАХУВАННЯ ЯК ВИД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: ЗМІСТ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню сутності страхування як виду підприємницької діяльності на ринку фінансових послуг. Автор доводить необхідність законодавчого врегулювання поняття "страхова діяльність".

The article explains the meaning of the term "insurance" as a variety of entrepreneurship on the financial market. The author is informing of the necessity of a governmental settlement of the "insurance activity".

Поняття "страхування", яке останніми роками активно увійшло у науковий і практичний оборот, по суті своїй є складним і багатоплановим. Це поняття використовується щонайменше у п'ятьох значеннях:

- ♦ страхування як економічна категорія;
- ♦ страхування як метод управління ризиками;
- ♦ страхування як процедура укладення договору між страхувальником і страховиком щодо надання страхового захисту;
- ♦ страхування як вид фінансових послуг;
- ♦ страхування як вид підприємницької діяльності.

Така змістова багатоплановість потребує особливо ретельного підходу до законодавчого визначення поняття "страхування" та меж його коректного використання.

Перші два значення відповідають двом різним концептуальним підходам, які сповідують вітчизняні економісти щодо розгляду місця і ролі страхування на макро- і мікро-рівні. З цієї точки зору страхування здебільшого виступає як об'єкт теоретичних досліджень науковцями його сутності та суспільно-економічного призначення, а отже, не потребує чіткого законодавчого визначення.

Третє значення використовується у повсякденній практиці як категорія права, що уособлює сукупність специфічних цивільно-правових відносин. В цьому розумінні страхування унормовано Законом України "Про страхування" [1, с.1].

Четверте значення конкретизує "продукт діяльності" страхових компаній як фінансових установ. В цьому смислі страхування врегульоване Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [2, с.4], яким послуги "у сфері страхування" віднесено до складу фінансових послуг, тобто чітко визначено їхнє місце на ринку товарів та послуг.

П'яте значення терміну "страхування" у наведеному переліку потребує окремого розгляду. Саме в цьому контексті страхування набуло особливо широкого термінологічного вжитку протягом останніх років. Поняттям "страхова діяльність" вільно оперують науковці, практики, законодавці, розуміючи його кожен по-своєму. Наведемо лише декілька прикладів, які висвітлюють багатоваріантність трактувань страхової діяльності вітчизняними і зарубіжними економістами.

Академік К.Г. Воблій – автор класичної наукової праці "Основы экономики страхования" – свого часу зазначав, що під страхуванням він розуміє вид господарської діяльності на основі солідарності і відплатності, що має на меті покриття майбутніх нестатків або потреб, які є наслідком випадкової, але разом з тим статистично вловимої події [3, с.32]. Визначивши страхування таким чином, К.Г.Воблій

зауважив на шістьох суттєвих моментах: 1) страхування – вид господарської діяльності; 2) страхова діяльність базується на солідарній розкладці можливих збитків між багатьма страхувальниками (це означає необхідність попереднього формування відповідних грошових фондів); 3) страхова діяльність передбачає "відплатність", тобто поверненість коштів страхувальникам у вигляді страхових виплат (це практично означає тотожність між коштами, залученими від страхувальників і коштами, сплаченими їм у вигляді страхового відшкодування); 4) метою страхової діяльності є покриття майбутніх збитків (логічно вважати, що джерелом такого покриття є попередньо створені грошові фонди, накопичені за рахунок солідарних внесків страхувальників); 5) покриваються не всі збитки, а лише ті, які є наслідком випадкової події; 6) випадкова подія повинна характеризуватися статистичною обчислюваністю, інакше неможливо будувати господарську діяльність у сфері страхування, оскільки її фінансовим підґрунтям мають бути необхідні і достатні грошові фонди, створити які можна лише на основі достатньо точних розрахунків щодо вірогідності настання випадкових подій та середньостатистичної їх спустошливості (вартості збитків).

Це визначення, сформульоване вчепи ще на початку ХХ століття, не втратило своєї актуальності дотепер, бо воно охоплює більшість принципових моментів, які характеризують зміст та основи здійснення страхової діяльності у будь-яку історичну добу. Свідчення тому – формулювання, які дають сучасні автори і які певною мірою перекикаються з формулюванням К.Г.Воблія. Але при цьому кожен автор наголошує на тих моментах, які видаються йому найбільш суттєвими.

Так, К.Турбіна зазначає, що "Страхова діяльність – це форма підприємництва, призначення якої полягає в прийнятті ризиків багатьох суб'єктів страхових відносин і здійсненні страхових виплат" [4, с.29]. Це визначення, якщо погодитися з терміном "форма" підприємництва, передусім наголошує на солідарній і зворотній основі страхового підприємництва.

Р.Юлдашев трактує страхову діяльність як "діяльність страхових організацій та товариств взаємного страхування (страховиків), пов'язану з формуванням спеціальних грошових фондів (страхових резервів), необхідних для наступних виплат" [5, с.30]. Цей автор, на відміну від попереднього, вважає за потрібне зауважити в першу чергу на суб'єктах, які можуть здійснювати таку діяльність. Але розмежовувати "страхові організації" та "товариства взаємного страхування", на нашу думку, є не зовсім коректним, оскільки останні так само є страховими організаціями, як і інші страховики. В

цьому визначенні увага акцентується передусім на формуванні спеціальних грошових фондів (страхових резервів), і через те складається враження, що начебто саме створення спеціальних грошових фондів (хоч би і для майбутніх виплат!) є метою страхової діяльності.

Л.Горбач, намагаючись розкрити економічну сутність страхової діяльності, вважає, що вона "полягає в утворенні спеціалізованими організаціями – страховиками – страхового фонду в грошовому вираженні, який формується із внесків страхувальників з метою відшкодування з нього збитків, спричинених окремим страхувальником у результаті настання страхових випадків, передбачених договором страхування або чинним законодавством" [6, с.8]. Це визначення начебто виглядає більш повним (з огляду на шість принципів моментів, які присутні у формулюванні К.Г.Воблого). Але смислові пріоритети розставлені таким чином, що з наведеного визначення, так само, як з визначення Р.Юлдашева, випливає: зміст страхової діяльності – це, передусім, створення грошових фондів. Крім того, текст визначення видається дещо некоректним, бо для позначення грошових фондів, що формують страховики, автор використовує наукову абстракцію "страховий фонд". Зауважимо: страховики формують грошові фонди у вигляді статутного капіталу і страхових та вільних резервів. Поняття "страховий фонд" у практичній діяльності страховиків не використовується. Його не можна отождествити з поняттям "грошові кошти страховика" або з поняттям "страхові резерви".

Ті ж самі заперечення викликає думка Я.Шумелди, який вважає, що "Страхова діяльність пов'язана з формуванням і використанням страхових фондів, утворених за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб і призначених для їх же захисту" [7, с.84].

Огляд наведених точок зору дозволяє виокремити дуже важливі моменти: по-перше, всі автори трактують страхову діяльність на власний розсуд; по-друге, більшість з них обов'язково згадують у своєму визначенні формування грошових фондів як головну характеристику страхової діяльності – тобто її найважливішу, родову ознаку. Цікаво звернутися тепер з цього питання до чинного законодавства у сфері страхування.

Діяльність страхових компаній на ринку фінансових послуг України регулюється багатьма законодавчими та нормативними актами. Але жоден з них не унормовує зміст поняття "страхова діяльність", хоча це поняття, на нашу думку, є базовим – з огляду на побудову адекватного законодавчого забезпечення та державного регулювання цієї діяльності. Наразі є визначенням лише єдине найбільш близьке за змістом поняття – "безпосередня діяльність страховика".

Поняття "безпосередня діяльність страховика" було введено в оборот першим законодавчим актом України у сфері страхування – Декретом Кабінету Міністрів України "Про страхування" від 10 травня 1993р. (далі – Декрет). Цей документ вперше офіційно визначив поняття "страхування" [8, с.18]. Ним же було врегульовано правовий статус страховиків [8, с.18], якими визнавались "юридичні особи... створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням особливостей, передбачених цим Декретом, для здійснення *страхової діяльності* (тут і далі курсив наш – О.Г.) в Україні, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення цієї діяльності.... Предметом *безпосередньої діяльності* страховика може бути лише страхування, перестрахування і фінансова діяльність у межах, визначених цим Декретом. Іншими видами діяльності страховик може займатися лише у випадках, передбачених законодавством України" [8, с.18]. Норми Декрету містять логічні неузгоджено-

сті, суперечать одна одній, а тому викликають чимало практичних запитань.

Перше. У наведеній нормі ст.2 Декрету говориться, що страховики мають одержати ліцензію на здійснення *страхової діяльності* (зміст якої Декрет не розкриває). А у ст. 6 Декрету читаємо: "Відповідно до установчих документів та *одержаної ліцензії* страховики можуть здійснювати *такі види страхування...*" (далі йде перелік видів). Тобто, за буквою ст.2 ліцензується страхова діяльність, а за буквою ст.6 – конкретні види страхування.

Друге. Якщо Декрет окремо не визначає поняття "страхова діяльність", але при цьому визначає поняття "безпосередня діяльність страховика", то, можливо, законодавець вживає ці поняття як синоніми? І якщо ліцензія, все ж таки, видається на здійснення *страхової діяльності*, то чи не слід розуміти під нею *безпосередню діяльність*? Якщо це так, то чи не повинна ліцензія "за буквою закону" містити дозвіл на проведення не тільки перелічених видів страхування, але й також усіх інших (окрім страхування) видів діяльності (перестрахування, фінансова діяльність...), зафіксованих у ст.2 Декрету (страхування)?

Третє. Чи можемо ми взагалі оперувати поняттям "страхова діяльність", невизначеність якого вже з самого початку, з перших статей першого нормативного акту у сфері страхування породжує більше запитань, аніж відповідей?

Ми так докладно зупинилися на суперечностях Декрету Кабінету Міністрів України "Про страхування" не для того, щоб з розкритикувати цей прогресивний для свого часу документ. Наша мета – показати, що закладені ним суперечності та алогізми продовжили тиражуватися у більш пізніх законодавчих актах.

Закон України "Про страхування", прийнятий 7 березня 1997 р. (далі – Закон), скасував чинність вищезазначеного Декрету, але не подолав наявні суперечності. Закон дає нове визначення страхування: "Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)" [1, ст.1]. Це визначення, на наш погляд, конкретизує деякі неістотні моменти, але мало чим відрізняється від попереднього визначення. Обидва вони торкаються *правової* сутності страхування: "відносини...", цивільно-правові відносини..., але жодним чином не розкривають сутність страхової діяльності.

Звернімося тепер до визначення страховиків, яке дав цей Закон: "Страховиками визнаються юридичні особи, створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності... Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням" [1, ст.2]. Як бачимо, порівняно з із визначенням, що містилося у Декреті, поняття "страховики" дістало певних редакційних коригувань; у Законі конкретизовано також зміст *безпосередньої діяльності* страховиків. Проте це не тільки не усунуло зазначені неузгодженості, але й додало нові. То ж далі ми продовжуємо розпочатий вище перелік зауважень.

Четверте. На нашу думку, обмеження фінансової діяльності страховика формуванням, розміщенням *лише* страхових резервів і управлінням *лише* ними позбавле-

не здорового глузду і не співвідноситься з реальною практикою. Страховик, будучи фінансовою установою, формує і розміщує не тільки страхові резерви, а й інші грошові фонди – статутний фонд, резервний фонд, вільні резерви. Чи виходить він при цьому за межі своєї статутної ("безпосередньої") діяльності? Чи порушує законодавство? Гадаємо, що ні. Отже, в такому випадку наведена норма Закону виглядає зайвою.

П'яте. Якщо визначення *страхування*, що подається у ст.1 Закону України "Про страхування", підставити (як ми здійснюємо математичні підстановки) у визначення змісту *безпосередньої діяльності* страховика згідно з цим самим Законом, ми дістанемо таке: "Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути [вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)], перестраховування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням". Ця проста підстановка дає змогу зрозуміти взаємну неузгодженість двох важливих норм одного Закону. А вона виникає через те, що в Законі ототожнюється "страхування" як *правова категорія* і як *вид підприємницької діяльності*. Отже, очевидно є нагальна потреба чіткого й недвозначного законодавчого визначення поняття "страхова діяльність".

Шосте. Розкриваючи зміст *страхування*, Закон визначає, що захист майнових інтересів громадян та юридичних осіб відбувається "за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)". Водночас, визначаючи зміст *безпосередньої діяльності* страховика, Закон виводить формування, розміщення страхових резервів та управління ними, за рамки власне страхування, відносячи названі процеси не до страхування, а до фінансової діяльності страховика. Це – ще одна неузгодженість. Вона виглядає особливо відчутною, якщо звернутися до наведених вище трактовок страхової діяльності, яку дають відомі вчені-економісти, розглядаючи страхову діяльність передусім як таку, що пов'язана з формуванням грошових фондів для здійснення подальших виплат.

Сьоме. У визначенні поняття "страхування" та "безпосередня діяльність страховика" законодавець оперує різними термінами: в першому випадку – "грошові фонди", у другому – "страхові резерви". Можна здогадатися, що в тексті Закону названі терміни вживаються як синоніми, бо читаємо, що грошові фонди "формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)". Але в подальшому Закон і підзаконні акти оперують терміном "страхові резерви" [1, с.30]. У зв'язку з цим видається сумнівним використання у визначенні страхування термін "грошові фонди", який, по-перше, законодавчо не врегульований; по-друге, використовується некоректно, оскільки фінансовим забезпеченням страхового захисту є не тільки грошові фонди, які формуються за рахунок страхових премій, але й інші (в тому числі власні) кошти страховика.

Новою редакцією Закону України "Про страхування" від 4 жовтня 2001 р. (який набув чинності вже після прийняття двох дуже важливих у контексті нашого дослідження законів – Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 р., Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р., а також низки Положень (стандартів) бухгалтерського

обліку, що внесли певні корективи до фінансової і бухгалтерської термінології) було дещо уточнено визначення страхування. Але питання, на які ми звернули увагу у цій статті, так і залишилися без відповіді.

Отже, страхування, згідно з новою редакцією Закону України "Про страхування", це – "вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів" [10, с.1]. Як бачимо, уточнене визначення певною мірою відповідає на наше сьоме зауваження (щодо джерел фінансового забезпечення страхового захисту), але питання співвідношення "грошових фондів" зі "страховими резервами" залишається відкритим. Так само як залишаються відкритими решта із сщазначених нами питань. Понад те, виникають нові.

У 1999 р. був прийнятий Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", яким зазначено, що "регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється Міністерством фінансів України, яке затверджує національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку ...та складання фінансової звітності" [11, ст.6]. Відповідні Положення (стандарт) встановлюють певні терміни, які мають бути загальновикористовуваними, оскільки одночасно вони виступають відповідними статтями фінансової звітності. Зокрема, замість термінів "статутний фонд", "резервний фонд" було введено терміни "статутний капітал", "резервний капітал"; дано визначення термінів "фінансова діяльність", "інвестиційна діяльність", "операційна діяльність". Здавалося б, нова редакція Закону України "Про страхування" (адже вона була прийнята пізніше, тільки у 2001 р.) мала врахувати зазначені зміни. Але цього не відбулося. Тож у ст. 2 "Страховики" читаємо: "При створенні страховика або збільшенні зареєстрованого *статутного фонду статутний фонд* повинен бути сплачений виключно в грошовій формі. Дозволяється формування *статутного фонду* страховика цінними паперами... але не більше 25 відсотків загального розміру *статутного фонду*..." Далі у цій самій статті написано: "Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестраховування і *фінансова діяльність*, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням". Сформульовані нами раніше зауваження, пов'язані з неузгодженостями статей самого Закону України "Про страхування", тепер можна доповнити наступними питаннями.

Восьме. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 (далі – П(С)БО 4) "Звіт про рух грошових коштів", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87, визначає *фінансову діяльність* як таку, що "призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства" [14, с. 69]. Згідно із П(С)БО 4, рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на основі змін у відповідних статтях *пасиву* балансу. Отже, *розміщення* страхових резервів жодним чином не може вважатися *фінансовою діяльністю*, як це зазначено у ст. 2 чинного Закону України "Про страхування". Управління коштами страхових резервів, включаючи їх розміщення, є *інвестиційною діяльністю* страховика, якою, за визначенням П(С)БО 4, є "придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів". Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності визначається на основі змін у відповідних статтях

активу балансу. Таким чином, окрім "внутрішніх" неузгодженостей Закону України "Про страхування" тепер виникає неузгодженість норм Закону України "Про страхування" з відповідними нормами Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Таким чином створюються додаткові проблеми у практичному застосуванні вітчизняного страхового законодавства.

На нашу думку, розглянуті проблеми можна вирішити, якщо внести відповідні зміни до Закону України "Про страхування": до ст. 1 – в частині визначення *страхування* і до ст. 2 – в частині визначення *безпосередньої діяльності* страховика, узгодивши їх з нормами Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та відповідними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. До того ж вважаємо за необхідне включити до Закону України "Про страхування" окрему статтю "Страхова діяльність". Ми вважаємо, що під страховою діяльністю слід розуміти не "безпосередню діяльність страховика", а ту його діяльність, яку він здійснює на ринку фінансових послуг і яка пов'язана виключно з наданням страхових послуг. Редакція статті "Страхова діяльність" могла б бути такою: "Страхова діяльність – це врегульована нормами права операційна діяльність страховика з надання страхових послуг". Запропоноване нами визначення має ті переваги, що воно корелює із вже існуючими нормами Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 (щодо поняття "операційна діяльність") і Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" (щодо поняття "послуги у сфері страхування").

Доки ж це питання не врегульоване, цілком слушним виглядає зауваження В.Щербини, який пише: "Зі змісту законодавства про страхування можна зробити висновок, що страхова діяльність охоплює такі види господарської діяльності, як: страхування, перестрахування і фінансову діяльність, пов'язану з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням". [17, с.403] Проте ця

теза, як ми спробували показати у статті, не відповідає букві і духу чинного страхового законодавства.

1. Закон України "Про страхування"//Урядовий кур'єр, 18 квітня 1996 р. 2. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг"//Українська інвестиційна газета, 16 грудня, 2003 р. 3. Воблий К.Г.Основы экономики страхования. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 238 с. 4. Теория и практика страхования. Учебное пособие. – М.: Анкил, 2003. – 150 с. 5. Юлдашев Р.Т. Организационно-экономические основы страхового бизнеса. – М.: Анкил, 2002. – 248 с. 6. Страхова справа: навч. посібник. – 2-ге вид., виправлене.: К.: Кондор, 2003. – 252 с. 7. Шумелда Я.П. Страхування. Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. – Тернопіль.: Джура, 2004. – 280 с. 8. Страхування в Україні (збірник нормативних актів, методичних та інформаційних матеріалів). К.: Правові джерела, 1996. – 368 с. 9. "Страхування – це відносини по захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати ними страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)". 10. Закон України "Про внесення змін в Закон України "Про страхування"//Урядовий кур'єр, 7 листопада 2001р. 11. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"//Урядовий кур'єр, 1 вересня 1999р. 12. На час ухвалення першої редакції Закону України "Про страхування" в офіційних законодавчих та нормативних актах ще не використовувалися поняття "статутний капітал", "резервний капітал". Тому ми застосовуємо зазначені поняття в редакції Закону. 13. На час прийняття першої редакції Закону України "Про страхування" поняття "фінансова діяльність" законодавчого визначення ще не дістало. Тому оперуємо ним у тому розумінні, що і Закон. 14. Пархоменко В.М., Баранцев П.П. Реформування бухгалтерського обліку в Україні. План рахунків. Положення (стандарты) бухгалтерського обліку. Луганськ: Промдрук ДСД "Лугань", 2000. – 272 с. Відповідно до П(С)БО 4, "еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначними ризиками їх вартості" [14, с. 69]. 15. Відповідно до П(С)БО 4, "еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначними ризиками їх вартості" [14, с. 69]; відповідно до П(С)БО 4, "фінансові інвестиції – активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора" [14, с. 52]. 16. У П(С)БО 4 зазначається, що "операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю" [14, с.69]. 17. В.Щербина. Господарське право України: Навч. посібник. - 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 584 с.

Надійшла до редколегії 22.09.05

С.Г. Климок, канд. екон. наук., асист.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ТРАНЗИТИВНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В статті розглядається значення забезпечення становлення людського капіталу в транзитивних економіках через відповідні джерела фінансування. Наголос зроблено на фінансуванні відтворення людського капіталу в Україні.

The financial ensuring of the human capital reproduction in the transitive economy. The important significance of the human capital developing in the transitive economics with the help of the corresponding financial sources is considered. The accent is made upon the financing of the human capital reproduction in the Ukraine.

В умовах становлення в сучасному світі глобалізованого інформаційного постіндустріального суспільства особливого значення набула як центральна проблема становлення і розвитку людського капіталу. Особливо пріоритетне місце вона займає в країнах з транзитивною економікою, до яких належить Україна.

Головною метою ринкової трансформації економіки України, в кінцевому рахунку, повинно бути досягнення соціально значущих результатів, створення сприятливих умов для зростання добробуту нації, підвищення освітнього, професійного, фізичного та відтворювального потенціалу, які дозволять отримати якісні характеристики людського капіталу суспільства. Адже ринкові відносини й інноваційний характер економічного зростання потребують якісно нової робочої сили, якій притаманні високі параметри фізичного здоров'я, високий інтелектуальний та освітньо-фаховий потенціал, соціальна активність і спроможність адаптуватися до трансформаційних зрушень. "Люди з їхнім інтелектуальним, підприємницьким, виробничим потенціалом, – зазначається в Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки, розробленої в Інституті економічного прогнозування НАН України

– є основним стратегічним ресурсом держави, головним фактором економічного зростання" [1, с.34]. При цьому на перше місце висувається фінансове забезпечення відтворення зазначеного основного ресурсу держави у вигляді людського капіталу.

При визначенні кількісних і якісних характеристик витрат, спрямованих на покращання майстерності, професіоналізму, компетентності, мотивованості, якості праці людини, що сприяють зростанню її продуктивності, доцільно врахувати наступне: 1) визначення об'єктивності існування різних рівнів формування людського капіталу – особистісного, мікро- та макроекономічного та взаємозалежностей ефективності інвестицій [2, с.296]; 2) багатоманітність видів інвестицій в людський капітал та їх ранжування щодо його формування за силою впливу – витрати на освіту, охорону здоров'я, виховання дітей. В умовах ринкової економіки, крім того, існують додаткові витрати на мобільність, пов'язані зі зміною місця роботи, пошук економічно значимої інформації; 3) багатоканальність джерел формування й нагромадження інвестицій – сім'я, підприємство, громадські організації, держава, самоінвестування; 4) характер, масштаби і види інвестицій в людину детерміно-

© С.Г. Климок, 2005